

*Kent Källström, Jonas Malmberg
& Caroline Johansson*

Anställningsförhållandet

En inledning till den
individuella arbetsrätten

SJUNDE UPPLAGAN

§
IUSTUS
FÖRLAG

© Författarna och Iustus Förlag AB, Uppsala 2025
Upplaga 7:1
ISBN 978-91-7737-255-4
Produktion: eddy.se ab, Visby 2025
Omslag: John Persson
Förlagets adress: Box 1994, 751 49 Uppsala
Telefon: 018-65 03 30
Webbadress: www.iustus.se, e-post: kundtjanst@iustus.se
Printed by Eurographic Group, 2025

Förord

Anställningsförhållandet utkom första gången 2006. Boken syftar till att ge en sammanhängande framställning av den individuella arbetsrätten. Avsikten är att den ska kunna användas såväl vid kvalificerad akademisk undervisning som i det praktiska rättslivet.

Genom titeln ”Anställningsförhållandet” vill vi markera att anställningen är ett dynamiskt rättsförhållande som förändras över tiden. Det är fråga om en samarbetsform som innehåller intressekonflikter, men som även förutsätter att parterna visar varandra respekt och beaktar varandras intressen. Framställningen syftar till att belysa samspelet mellan de olika normer och rättskällor som ger innehåll åt anställningsförhållandet samt klargöra de argument och bedömningsgrunder som ska, bör eller får beaktas vid lösningen av rättsliga tvister om förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

I läroboken Den kollektiva arbetsrätten behandlar vi tillsammans med Sören Öman huvuddragen av den del av arbetsrätten som rör relationen mellan arbetsmarknadens parter. Tanken är att den boken och Anställningsförhållandet ska kunna användas tillsammans vid undervisning på universitet och högskolor.

Från och med denna upplaga har Caroline Johansson inträtt som författare i stället för Kent Källström. Det var Kent som tog initiativ till läroböckerna och deras uppläggning. Vi vill tacka honom för fina insatser under många år.

Vi har beaktat rättsfall och annat material t.o.m. utgången av 2024.

Uppsala januari 2025

Författarna

Innehållsförteckning

Förord 5

Förkortningar 17

KAPITEL 1 • Introduktion 19

- 1.1 Anställningen som socialt fenomen 19
- 1.2 Arbetsrättens funktion och indelning 22
- 1.3 Olika typer av arbetsavtal. Grundläggande begrepp 23
  - 1.3.1 Arbets-, anställnings- och uppdragsavtal 23
    - a) Inledning 23
    - b) Vad är arbete? 25
    - c) Uppdragsavtal eller anställningsavtal? 26
    - d) Gränsdragningen mellan arbetsavtal och andra avtalstyper 32
  - 1.3.2 Kategorier av arbetstagare 33
    - a) Kollektivanställda arbetare och tjänstemän 34
    - b) Offentligt anställda 35
    - c) Elever och praktikanter 36
    - d) Husligt arbete – personliga assistenter 38
  - 1.3.3 Arbetsgivaren 40
  - 1.3.4 Uthyrning av arbetstagare och andra trepartsförhållanden 44
    - a) Uthyrning av arbetstagare 44
    - b) Andra trepartsförhållanden 47
  - 1.3.5 Entreprenörsansvar för lönefordringar m.m. 48
- 1.4 Påföljder 49
  - 1.4.1 Allmänna utgångspunkter 49
  - 1.4.2 Uppsägning, frånträddande, avskedande m.m. 49
  - 1.4.3 Fullgörelse 52
  - 1.4.4 Skadestånd 54

- a) Inledning 54
  - b) Arbetsgivares skadeståndsskyldighet 54
  - c) Arbetstagares skadeståndsskyldighet gentemot arbetsgivaren 58
  - d) Skadeståndsskyldighet gentemot tredje man för skador som arbetstagaren vållar 60
  - e) ”I tjänsten” 60
- 1.4.5 Disciplinär bestraffning 62

KAPITEL 2 • Arbetsrättens källor och allmänna läror 64

- 2.1 Arbetsrättens källor 64
  - 2.1.1 Inledning 64
  - 2.1.2 Internationella konventioner 64
  - 2.1.3 EU-rättsliga normer 66
  - 2.1.4 Lagregler om anställningsvillkor och Arbetsdomstolens praxis 68
  - 2.1.5 Offentligrättslig lagstiftning 69
  - 2.1.6 Allmänna avtalsrättsliga lagregler 71
  - 2.1.7 Kollektivavtal 71
  - 2.1.8 Personliga avtal 72
  - 2.1.9 Sedvänja 72
- 2.2 Allmänna läror 73
  - 2.2.1 Begreppet allmän lära 73
  - 2.2.2 Arbetsrättens allmänna läror 74
    - a) Subordinationsprincipen 74
    - b) Rätten till arbete 74
    - c) Senioritetsprincipen 75
    - d) Proportionalitetsprincipen 75
    - e) Förmånlighetsprincipen 76
    - f) Lojalitetsprincipen 77
    - g) Principen om partsautonomi 78
    - h) Neutralitetsprincipen 80
    - i) Föreningsfriheten 80
  - 2.2.3 Kontraktsrättens allmänna läror 80

KAPITEL 3 • Diskriminering 82

- 3.1 Diskrimineringslagstiftningen, dess bakgrund och syfte 82
- 3.2 Diskrimineringsbegreppet 85

- a) Direkt diskriminering 85
- b) Indirekt diskriminering 88
- c) Diskriminerande trakasserier och sexuella trakasserier 89
- d) Instruktioner att diskriminera 91
- e) Bristande tillgänglighet 91
- 3.3 Bevisbörda 91
- 3.4 När diskrimineringsförbuden gäller 93
  - a) Vid anställning 93
  - b) Lön och anställningsvillkor 95
  - c) Arbetsledning och annat agerande under anställningen 96
  - d) Anställningens upphörande 96
- 3.5 Särskilt om de olika diskrimineringsgrunderna 97
  - a) Kön 97
  - b) Könsoverskridande identitet eller uttryck 98
  - c) Etnisk tillhörighet m.m. 98
  - d) Religion och annan trosuppfattning 98
  - e) Funktionsnedsättning 101
  - f) Sexuell läggning 104
  - g) Ålder 104
- 3.6 Regler som underlättar rättshävdelsen 105
- 3.7 Sanktioner inom diskrimineringsrätten 106
  - 3.7.1 Ogiltighet 106
  - 3.7.2 Diskrimineringsersättning och ekonomiskt skadestånd 107
- 3.8 Diskrimineringsgrunder i särskild lagstiftning 109
  - 3.8.1 Inledning 109
  - 3.8.2 Deltidsarbetande och arbetstagare med tidsbegränsad anställning 110
  - 3.8.3 Missgynnande av föräldralediga 111

KAPITEL 4 • Anställningens tillkomst 112

- 4.1 Avtalsfriheten och den fria anställningsrätten 112
- 4.2 Inskränkningar i den fria anställningsrätten 113
  - a) Privat sektor 113
  - b) Offentlig sektor 113

- 4.3 Ingående av anställningsavtal 116
  - 4.3.1 Anställningsavtalets tillkomst 116
  - 4.3.2 Arbetsgivarens frågerätt och arbetstagarens upplysningsplikt m.m. 117
- 4.4 Skriftliga upplysningar om anställningsvillkor 119

KAPITEL 5 • Anställningsformer och anställningens upphörande 122

- 5.1 Rättsutvecklingen 122
- 5.2 Tidsbegränsade anställningar 123
  - 5.2.1 Presumtionen för anställning tills vidare 123
  - 5.2.2 Tillåtna former av tidsbegränsade anställningar 126
    - a) Provanställning 127
    - b) Särskild visstidsanställning 127
    - c) Vikariat 129
    - d) Säsongsanställning 130
  - 5.2.3 Rättsverkningar av otillåtna tidsbegränsade anställningar 130
  - 5.2.4 Information om anställningstid m.m. 131
  - 5.2.5 Avvikande regler i författning och kollektivavtal 132
  - 5.2.6 Avslutning av tidsbegränsad anställning 133
- 5.3 Tillsvidareanställning 135
  - 5.3.1 Uppsägning som rättshandling 135
    - a) Inledning 135
    - b) Oklara situationer 136
    - c) Provocerad uppsägning 137
    - d) När är en uppsägning bindande? 138
  - 5.3.2 Uppsägningstiden 138
- 5.4 Andra sätt att avsluta en anställning 139

KAPITEL 6 • Anställningsskydd 141

- 6.1 Inledning 141
- 6.2 Arbetstagare som fyllt 69 år och andra undantagna grupper 145
  - 6.2.1 Arbetstagare som fyllt 68 år 145
  - 6.2.2 Grupper som helt eller delvis undantas från LAS 146
- 6.3 Uppdelningen mellan uppsägningar på grund av personliga skäl respektive arbetsbrist 148

- 6.4 Uppsägning av personliga skäl 150
  - a) Skyldighet att uppge skäl 152
  - b) Acceptabla uppsägnings skäl 152
  - c) Skälen ska vara reella 154
  - d) Väsentlighetsbedömningen 154
  - e) Arbetsgivarens lojalitetsplikt i uppsägnings-situationer 156
- 6.5 Uppsägning på grund av arbetsbrist 163
  - 6.5.1 Kravet på sakliga skäl 163
  - 6.5.2 Turordning vid uppsägning 165
    - a) Turordningskretsen m.m. 165
    - b) Tillräckliga kvalifikationer 168
    - c) Turordningsbestämmelser i kollektivavtal och avtalsturlistor 171
  - 6.5.3 Företrädesrätt till återanställning 173
    - a) Vilka har företrädesrätt? 173
    - b) Till vilka arbeten gäller företrädesrätten? 174
    - c) Vad måste arbetstagaren göra för att komma i fråga för företrädesrätt? 175
    - d) Kollektivavtalsreglering 176
  - 6.5.4 Omställningsavtal och omställningsstöd 176
- 6.6 Avskedande 181
- 6.7 Tvåmånadersregeln 182
- 6.8 Anställningen vid tvister om ogiltigförklaring av uppsägningar och avskedande m.m. 183
- 6.9 Arbetsbetyg 186

KAPITEL 7 · Reglering av anställningsförhållandets innehåll 187

- 7.1 Inledning 187
- 7.2 Lagreglering 188
  - 7.2.1 Lagstiftningens tvingande karaktär 188
  - 7.2.2 Semidispositiv lagstiftning 189
- 7.3 Kollektivavtal 191
  - 7.3.1 Inledning 191
  - 7.3.2 Parts- och medlemsbundenhet 192
    - a) Kollektivavtalets tillämpningsområde 192
    - b) Automatisk bundenhet 195

	c) In- respektive utträdande medlemmar	196
	d) Olika typer av avtalsbestämmelser	197
	e) Kollektivavtalets tvingande verkan	198
	f) Intjänade rättigheter	201
7.3.3	Kollektivavtalets verkan för utanförstående arbetstagare	202
	a) Arbetsgivarens skyldigheter i förhållande till avtalslutande arbetstagarorganisation	202
	b) Förhållandet mellan kollektivavtalsbunden arbetsgivare och utanförstående arbetstagare	203
7.3.4	Kollektivavtalets verkan för utanförstående arbetsgivare	206
7.3.5	Kollektivavtalets efterverkan	208
7.4	Personliga avtal	209
7.5	Arbetsgivarens arbetsledningsrätt	210
	7.5.1 Inledning	210
	7.5.2 Ramen för anställningen	212
	7.5.3 Arbetsreglementen och annan ensidig arbetsgivarreglering	213
7.6	Avtalsförändring och anställningsskydd	215
	a) Kollektivavtal	215
	b) Personliga avtal om ändring av anställningsvillkor	216
	c) Ensidig förändring inom ramen för anställningen	216
	d) Uppsägning av anställningen	216

KAPITEL 8 • Lön och löneskydd 219

8.1	Lön	219
	8.1.1 Inledning	219
	8.1.2 Lönesystem i kollektivavtal	220
	a) De lokala parternas roll i lönebildningen	220
	b) Lönesättningsprinciper	221
	c) Minimilöner	222
	d) Övriga typer av bestämmelser	222
	e) Begränsningar i avtalsfriheten. Lönediskriminering	223
8.1.3	Utfyllande regler om lön	223
	a) Grundläggande förutsättningar för rätt till lön	223
	b) Betalning i pengar och preliminärskatteavdrag	225

- c) Skälig lön 226
- d) Ersättning utöver lön. Övertidsersättning m.m. 226
- e) Provision, bonus m.m. 227
- 8.1.4 Tidpunkt för löneutbetalning. Påföljder vid dröjsmål 227
- 8.1.5 Något om sjuklön 228
- 8.1.6 Permitteringslön 229
- 8.2 Löneskydd 230
  - 8.2.1 Inledning 230
  - 8.2.2 Överlåtelse av lönefordran 231
  - 8.2.3 Återkrav av för mycket utbetald lön 231
  - 8.2.4 Kvittning 232
  - 8.2.5 Utmätning av lön 233
  - 8.2.6 Förmånsrätt i konkurs. Lönegaranti 233
    - a) Löneförmånsrätt 234
    - b) Lönegaranti 235

KAPITEL 9 • Arbetstagares arbetskyldighet 236

- 9.1 Inledning 236
- 9.2 Arbetskyldighet inom ramen för anställningen 238
  - 9.2.1 Inledning 238
  - 9.2.2 Omplacering till andra arbetsuppgifter 239
    - a) LO/Svenskt Näringslivs område 239
    - b) Offentligt anställda 241
    - c) Privatanställda tjänstemän 242
  - 9.2.3 Omplacering till andra arbetsplatser 242
  - 9.2.4 Förändring av arbetstidens längd och förläggning 243
    - a) Inledning 243
    - b) Arbetstidens längd 244
    - c) Heltid och deltid 247
    - d) Omreglering av sysselsättningsgrad 249
    - e) Arbetstidens förläggning 251
- 9.3 Andra begränsningar i arbetsgivarens arbetsledningsrätt 252
  - 9.3.1 Inledning 252
  - 9.3.2 Bastubadarprincipen 253
  - 9.3.3 Arbetsledning i strid med god sed 255
  - 9.3.4 Åtgärder som syftar till att få arbetstagaren att säga upp sig 256

- 9.4 Arbetsbefrielse, avstängning m.m. 256
- 9.5 Semester och annan frånvaro från arbetet 258
  - 9.5.1 Inledning 258
  - 9.5.2 Semester 259
  - 9.5.3 Andra ledighetslagar 261

KAPITEL 10 • Arbetsresultatet och immateriella rättigheter 263

- 10.1 Rätten till arbetsresultatet 263
- 10.2 Arbetstagares upphovsrätt 264
- 10.3 Arbetstagares uppfinningar 265

KAPITEL 11 • Biförpliktelser 268

- 11.1 Arbetstagares biförpliktelser 268
  - 11.1.1 Lojalitet 268
  - 11.1.2 Arbetstagares allmänna upplysningsplikt m.m. 269
  - 11.1.3 Arbetstagares uppträdande i arbetet 271
  - 11.1.4 Arbetstagares ansvar för redovisningsmedel och skyldighet att vårda anförtrott gods 272
  - 11.1.5 Arbetstagares skyldighet att inte begå brott. Krav på vandel 272
  - 11.1.6 Bisysslor och annat handlande utanför arbetet 275
  - 11.1.7 Yttrandefrihet och tystnadsplikt i offentlig sektor 278
  - 11.1.8 Yttrandefrihet, tystnadsplikt och kritikrätt på privat sektor 279
  - 11.1.9 Visselblåsarlagen 284
  - 11.1.10 Företagshemlighetslagen 288
  - 11.1.11 Konkurrerande verksamhet 290
    - a) Konkurrerande verksamhet under anställningen 290
    - b) Konkurrerande verksamhet efter anställningens upphörande 292
- 11.2 Arbetsgivares biförpliktelser 298
  - 11.2.1 Inledning 298
  - 11.2.2 Hänsyn till arbetstagares integritet 298
    - a) Inledning 298
    - b) EKMR 299
    - c) Drogtestning och andra kontrollåtgärder 300
    - d) Offentligt anställda 302

- e) Kontroll av arbetet 303
- f) Personuppgifter 303
- g) Arbetstagares e-post 305
- 11.2.3 Ansvar för trakasserier 305
- 11.2.4 Ansvar för sjuka och äldre 306
  - a) Inledning 306
  - b) Särskild tolerans för sämre prestationer 308
  - c) Arbetsgivarens ansvar för åtgärder på arbetsplatsen 308
- 11.2.5 Hänsyn till arbetstagares familjeansvar 312

KAPITEL 12 • Verksamhetsövergång och konkurs 314

- 12.1 Verksamhetsövergång 314
  - 12.1.1 Inledning 314
  - 12.1.2 Begreppet övergång av verksamhet 315
  - 12.1.3 Anställningsskydd vid verksamhetsövergång 319
    - a) Substitutionsmodellen 319
    - b) Uppsägningsförbudet 320
    - c) Arbetstagares rätt att motsätta sig övergång 320
  - 12.1.4 Anställningsvillkoren vid verksamhetsövergång 321
    - a) Övergång av kollektivavtal 321
    - b) Uppsägning av kollektivavtal 323
    - c) Ettårsregeln 323
    - d) Tillämpningsexempel 324
    - e) Individuella avtalsvillkor 327
    - f) Pensionsundantaget 327
    - g) Solidariskt ansvar för äldre anspråk 328
  - 12.1.5 Gränsöverskridande företagsövergångar 329
- 12.2 Anställningen vid arbetsgivarens konkurs och företagsrekonstruktion 330
  - 12.2.1 Konkurs 330
    - a) Arbetstagarna sägs upp 331
    - b) Konkursboet inträder som arbetsgivare 331
    - c) Arbetstagares rätt att säga upp sig och frånträda anställningen 332
    - d) Övergång i konkurs 332
  - 12.2.2 Företagsrekonstruktion 332

KAPITEL 13 · Gränsöverskridande arbete 334

- 13.1 Inledning 334
- 13.2 Lagval – tillämplig lag vid internationella anställningsavtal 335
- 13.3 Den fria rörligheten inom EU/EES 337
  - 13.3.1 Inledning 337
  - 13.3.2 Fri rörlighet för arbetstagare från EU/EES 338
  - 13.3.3 Fri rörlighet för tjänster och utstationerade arbetstagare 339
  - 13.3.4 Gränsöverskridande egenföretagare 343
- 13.4 Arbetstagare från tredje land 343
  - 13.4.1 Legal migration 343
  - 13.4.2 Irreguljär migration 345

Källor 347

- EU-förordningar och EU-direktiv 347
- Rättsfall 350
  - EU-domstolen 350
  - Europadomstolen 352
  - Arbetsdomstolen 353
  - Högsta domstolen 364
  - Regeringsrätten/Högsta förvaltningsdomstolen 364
- Offentligt tryck 365
- Litteratur m.m. 369

Sakregister 385